

ULKOMAALAISLAIN ODOTUSHUONE

MONIPAIKKAINEN ETNOGRAFINEN TUTKIMUS

SÄILÖÖNOTTOJÄRJESTELMÄSTÄ SUOMESSA

JOHDANTO

Pohjoisafrikkalainen mies tarjoaa suklaata samasta maasta kotoisin olevalle nuorelle naiselle ja ohi mennessään huutaa nauraan suomeksi: ”me mennään naimisiin kotimaassa!” Hetken päästä yksi TV-huoneista on muuttunut pieneksi diskoksi, kun he yhdessä toisen pohjoisafrikkalaisen miehen kanssa kuuntelevat älypuhelimelta paperittomista siirtolaisista kertovaa, italian ja arabian kielistä hiphopbiisiä Clandestino. Samaan aikaan viereisessä kirjastohuoneessa nuori, käännetyistä Lähi-idän alueelle odottava mies on tapaamassa perheenjäseniään, joille oli myönnetty oleskeluluvat Suomessa. Hän oli joutunut eroon muusta perheestä matkalla Eurooppaan ja saavuttuaan myöhemmin Suomeen sai kielteisen turvapaikkapäätöksen. Hänen äitinsä itkee sohvalla samalla kun lapset katselevat yksikön arkea nenä kiinni huoneen ikkunassa. Toisessa TV-huoneessa kaksi länsiafrikkalaista nuorta miestä makaavat sohvilla ja selaavat älypuhelimiaan. Toinen heistä oli aikaisemmin puhunut pitkään siitä, että todennäköisesti hän ei tule koskaan näkemään vastasyntyntä lastaan. Viereisessä huoneessa kaksi virolaista vanhempaa miestä pelaavat pingistä, toinen heistä on säilöönnotettuna kuudetta kertaa kuluvan vuoden aikana. Oleskelutilan sohvilla ryhmä

miehiä Balkanin alueelta ja Lähi-idästä pelaavat dominoa vaitonaisina, muut ovat huoneissa nukkumassa tai kuntosalilla. Välillä jotkut säilöönottoyksikön ”asiakkaista”, kuten heitä virallisesti nimitetään, käyvät tupakalla aidatulla parvekkeella.

Kuvaus perustuu kenttämuistiinpanoihini Metsälän säilöönottoyksikössä syksyiltä 2016. Suomessa on kaksi ulkomaalaisten säilöönottoyksikköä: vuodesta 2005 toiminut Metsälän 40-paikkainen yksikkö Helsingissä ja Joutsenossa Konnunsuon 30-paikkainen, loppuvuodesta 2015 käyttöön otettu yksikkö, jonka laajennustyöt 40 lisäpaikan rakentamiseksi aloitettiin vuonna 2017. Säilöönottoyksiköt ovat vankilamaisia suljettuja laitoksia, jonne Suomessa suljetaan vuosittain reilut tuhat ulkomaalaista poliisin tai rajavartioston päätöksellä pääasiassa maasta poistamisen varmistamiseksi, välillä myös maahantulon edellytysten selvittämiseksi. Säilöönotto ei perustu riksoikeudelliseen prosessiin, vaan kyse on ulkomaalaislakiin perustuvasta ennaltaehkäisevästä hallinnollisesta vapaudenriistosta tilanteissa, jossa ulkomaalaisen epäillään vaikeuttavan viranomaisten toimintaa piileskelemällä tai pakenemalla. Säilöönoton päättymisajankohdasta ei ole useinkaan tiedossa, vaan säilöönoton

kesto riippuu sekä henkilön oikeudellisesta tilanteesta ja suhtautumisesta mahdolliseen palautukseen että poliisin resurssista palautusten toimeenpanossa. Säilöönnotto on julkisessa keskustelussa ja tutkimuksessa (esim. Kynsilehto & Puumala 2017) yhdistetty pääasiassa turvapaikkajärjestelmään mutta kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden Irakin ja Afganistanin kansalaisten sijaan suurin osa säilöönnotetuista on Itä-Euroopasta ja Afrikasta kotoisin olevia nuoria miehiä, joiden elämän on eri tavoin kietoutunut rajajärjestelmään. Säilöönnotettujen oikeudellinen tilanne vaihtelee maahan ”laittomasti” saapuneesta turvapaikanhakijasta karkotuspäätöksen rikostuomion perusteella saaneisiin, vuosikautia Suomessa asuneisiin henkilöihin¹; avioeron perusteella oleskeluluvan menettäneistä maahantulokielton tai rikosepäilyjen perusteella säilöönnotettuihin EU-kansalaisiin (Könönen 2018). Suuri osa säilöönnotoista kestää päiviä tai enintään viikkoja, osa taas useita kuukausia. Vuosittain muutama henkilö vapautetaan säilöönnoton 12 kuukauden enimmäisajan perusteella. Lisäksi monet säilöönnotetuista on käännytetty ja säilöönnotettu useita kertoja.

Artikkeli perustuu ensimmäiseen kattavaan tutkimukseen ulkomaalaisten säilöönnotosta Suomessa². Tarkastelen artikkelissa, miten maahanmuuttoa koskevat hallinnollis-oikeudelliset prosessit määrittävät sekä säilöönnottoyksiköiden toimintaa että säilöönnotettujen kokemusten ehtoja. Monipaikkaisen etnografisen tutkimuksen perusteella käsitelen säilöönnottoon liittyviä hallinnollisia ja oikeudellisia menettelyjä, yksiköiden erilaisia tilallisia ja ajallisia ulottuvuuksia sekä säilöönnottoa erityisenä vallankäytön muotona. Lähtökohtanani on, että säilöönnottoa ei voi ymmärtää pelkästään sisältäpäin yksiköiden arkea tai säilöönnotettujen elettyjä kokemuksia tutkimalla. Tämä johtuu sekä säilöönnotettujen moninaisista taustoista ja elämäntilanteista että erilaisista maassaoleskelua ja maastapois-tamista koskevista prosesseista ja neuvotteluis-ta, jotka luovat säilöönnotolle ja säilöönnotettu-

jen kokemuksille merkityksiä ulkopuolelta. Toisin sanoen, säilöönnotto ei ole tapahtuma siinä mielessä, että sen merkitys palautuisi vapaudenriiston toimeenpanoon, vaan säilöönnotto on osa ulkomaalaislakiin liittyviä hallinnollis-oikeudellisia prosesseja, jotka alkavat jo ennen säilöönnottopäätöstä ja jatkuvat myös säilöönnoton aikana. Yksilön näkökulmasta säilöönnoton merkitys rakentuu yhtäältä suhteessa henkilön sosiaalisiin siteisiin Suomessa (maassaoloaika, perhesiteet, intiimit suhteet, opiskelu, työ, jne.) ja toisaalta olosuhteisiin palautusmaassa (henkilökohtainen uhka, turvallisuustilanne, sosiaaliset verkostot, toimeentulon mahdollisuus). Säilöönnottoyksikkö on paikka menneen ja tulevan, Suomen ja palautusmaan välissä, ja samalla se on myös rajajärjestelmän ja siihen liittyvien epäsymmetristen valtasuhteiden materialisoitunut muoto, ulkomaalaislain odotushuone.

SÄILÖÖNOTTO RAJAJÄRJESTELMÄN MATERIALISOITUNEENA MUOTONA

Metsälä ja Konnunsuo ovat osa eurooppalaista rajajärjestelmää: Euroopassa on satoja ulkomaalaisten säilöönnottoyksiköitä, mutta tarkempia tietoja säilöönnotettujen kokonaisuudesta ei ole saatavilla (Global Detention Project 2015). Säilöönnottokeskkukset – vastaanottokeskusten ja pakolaisleirien tavoin – ovat olennainen osa globaalia liikkumisen hallinnan järjestelmää (ks. Agier 2011): ne ovat eräänlaisia rajajärjestelmän logistiikkakeskuksia. Ulkomaalaisten säilöönnotto on yleistynyt Euroopassa 1990-luvulta alkaen ja siitä on muodostunut elimellinen osa maahanmuuton hallintaa huolimatta kasvavasta kritiikistä (ks. Flynn & Flynn 2017). Säilöönnottoyksiköiden nimet ja funktiot vaihtelevat lentokenttien tai satamien väliaikaisista säilöönnottiloista ja Italiassa ja Kreikassa sijaitsevista turvapaikanhakijoiden rekisteröintikeskuksista (ns.

hotspots) erilaisiin maastapoistamiskeskukseen karkotettaville ulkomaalaisille. Huolimatta maahanmuuttopolitiikan harmonisoinnin tavoitteesta Euroopan unionissa, säilöönnoton käytännöt ja enimmäisajat vaihtelevat merkittävästi eri jäsenmaissa. Useissa EU-maissa säilöönnotosta on muodostunut yksityistämisen myötä tuottoisaa liiketoimintaa (Arbogast 2016); Suomessa kuitenkin julkishallinto vastaa edelleen säilöönnotosta. Johtuen suhteellisen pienestä maahanmuuton kokonaismäärästä, Suomessa kaikki ulkomaalaislain perusteella säilöönnotetut ulkomaalaiset sijoitetaan samoihin yksiköihin. Erilaisista nimistä ja käytännöistä huolimatta säilöönottokeskukset ovat rajojen jatkeita Euroopan tilassa, konkreettisia rajavyöhykkeitä, jotka toimivat erottelun paikana suhteessa valtioiden määrittämiin maahantulon ja maassaoleskelun ehtoihin.

Säilöönnottoa käsittelevä akateeminen keskustelu voidaan jakaa kolmeen lähestymistapaan. Ensinnäkin säilöönnottoa on käsitelty kriittisessä siirtolaisuustutkimuksessa osana rajajärjestelmää koskevaa varsin teoreettisesta keskustelua (esim. de Genova & Peutz 2010; Mezzadra & Neilson 2013), jossa säilöönnotto ymmärretään usein maahanmuuton hallinnan spektaakkelimaisena ilmentymänä (de Genova 2013) tai eräänlaisena muuttoliikkeitä ja työmarkkinoita sääntelevänä instrumenttina (Karakayali & Rigo 2010). Toiseksi, oikeustieteelliset ja kriminologiset tutkimukset käsittelevät säilöönnottoa koskevan lainsäädännön kehitystä ja hallinnallisen vapaudenriiston normalisoimista oikeusjärjestelmässä (esim. Ceccorulli & Labanca 2014; Cornelisse 2010; Wilsher 2012) sekä säilöönnoton roolia muuttoliikkeen kriminalisoinnissa ja turvallistamisessa (esim. Aas & Bosworth 2013; Aliverti 2015). Kolmanneksi, empiiriset tutkimukset eletyistä kokemuksista ja säilöönnoton arjesta korostavat säilöönnoton erityisyyttä epämääräisenä odottamisen tilana ja vapaudenriiston psyykkisiä seurauksia säilöönnotetuille (esim. Bosworth 2014; Lietaert, Broekaert & erluyn 2014; Turnbull 2016). Huolimatta tutkimus-

kirjallisuuden kasvavasta määrästä säilöönnoton todellisuudesta on edelleen hyvin vähän kattavaa tietoa johtuen osittain tutkimuslupien saamisen haasteista; myös osa empiirisistä tutkimuksista perustuu varsin pieniin aineistoihin. Lisäksi niin teoreettisissa, oikeudellisissa kuin empiirisissä tutkimuksissa on kiinnitetty yleensä vähän huomiota säilöönnotettujen henkilöiden erilaisiin maahanmuuttohistorioihin ja säilöönnoton aikana tapahtuviin maassaoleskelua ja maastapoistamista koskeviin neuvotteluihin.

Vaikka säilöönottokeskukset suljettuina instituutioon muodostavat erityisiä vankilamaisia tiloja, säilöönnoton toimintaa määrittävät viime kädessä maahanmuuton hallintaan liittyvät hallinnollis-oikeudelliset prosessit (Mountz ym. 2012, 524). Säilöönnotto on usein vain viimeinen vaihe ennen maastapoistamista, joka voi olla jopa vuosia kestävä prosessi erilaisine valitusvaiheineen (Peutz 2006; Hasselberg 2016). Kielteinen turvapaikka- tai rikostutkinta voivat käynnistää tapahtumasarjan, jonka seurauksena henkilö suljetaan säilöönottoyksikköön. Säilöönottokeskus on ulkomaalaislain odotushuone, sillä säilöönnotetut odottavat joko ulkomaalaislaissa säädelyjen maahantulon ja maassaoleskelun ehtojen selvittämistä tai ulkomaalaislakiin perustuvien maastapoistamispäätösten toimeenpanoa; erilaiset oikeudelliset (valitukset kielteisistä päätöksistä tai täytäntöönpanokieltohakemukset oikeusistuimiin) ja hallinnolliset (henkilön identifioiminen, maastapoistamispuhuttelut ja neuvottelut vapaaehtoisesta paluusta) prosessit jatkuvat myös säilöönnoton aikana. Näin ollen maahanmuuttovirasto, poliisi, rajavartiolaitos, oikeusistuimet, suurlähetystöt ja kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM osallistuvat säilöönnoton toimintaan, vaikka niiden toiminta on varsin näkymätöntä säilöönottoyksikön arjessa. Riskinä säilöönnototutkimuksessa, kuten kaikessa siirtolaisuustutkimuksessa, on tutkittavan ilmiön tarkasteleminen ilman sitä tuottavien ja määrittävien valtasuhteiden ana-

lyysiä, mikä voi johtaa naiiviin empirismiin tai ”antropologiseen pornografiaan” (de Genova 2002, 422). Henkilöiden taustoihin, maassa-oloaikoihin ja palautusmaihin liittyvien erojen lisäksi on tärkeää huomioida yksilön tulleisuutta koskevat hallinnollis-oikeudelliset prosessit, koska ne määrittävät säilöönoton todellisuutta ja siihen liittyviä kamppailuja – ja viime kädessä säilöönoton lopputuleman, joka voi maastapoistamisen ohella tarkoittaa vapautumista.

Ulkomaalaisten säilöönotto on ilmausta maahanmuuton hallinnan rakenteellisesta väkivallasta, jossa hallinnan päämäärät ja turvallisuuskysymykset ovat ensisijaisia suhteessa yksilön oikeuksiin. Vaikka vapaudenriisto on keskeinen rangaistusmuoto länsimaissa, muuttoliikkeiden hallinnassa siitä on muodostunut rutiininomainen hallinnollinen toimenpide. Maahanmuutto on poikkeuksellinen oikeudenkäytön alue, jossa lain toimeenpanijan harkintavalta on korkeimmillaan ja lainkäytön kohteen oikeusturva pienimmillään (Schuck 1998). Säilöönotto konkretisoi ulkomaalaisen kansalaisesta poikkeavan oikeusaseman: ulkomaalainen voidaan laittaa säilöön hallinnallisena toimenpiteenä, mikäli viranomaiset epäilevät henkilön vaikeuttavan heidän toimintaansa. Hallinnollisilla käytännöillä onkin merkittävä rooli maahanmuuttopolitiikan muovautumisessa: esimerkiksi juuri säilöönotto vakiintuneena hallinnollisena käytäntönä on useissa maissa vasta jälkikäteen kodifioitu lainsäädäntöön (Wilsher 2012). Historiallisesti leirit ovat olleet eräänlainen ”kansalaisuudettomien kotimaa” (Arendt 1973, 286) ja säilöönottokeskukset sijoittuvat samalle tilallisen ulossulkemisen jatkumolle. Maahanmuuton hallinta ei kuitenkaan perustu tilalliseen eristämiseen, vaan maahanmuuttoprosessia luonnehtivat erilaiset ajalliset rajat ja niiden kautta määrittyvä ehdollisuus ja tilapäisyys (esim. Rigo 2009). Säilöönottokeskukset voidaan näin ollen ymmärtää tilallisena vastineena yleisemmälle karkotettavuuden ja ehdollisuuden kautta hallinnalle. Säilöönottokeskus

on koko rajajärjestelmän materialisoitunut muoto, koska siinä tilallistuvat maahanmuuttoa määrittävät moninaiset epäsymmetriset valtasuhteet ja niihin liittyvät kamppailut.

MONIPAIKKAINEN

ETNOGRAFINEN TUTKIMUS

SÄILÖÖNOTTOJÄRJESTELMÄSTÄ

Artikkeli perustuu monipaikkaiseen etnografiseen tutkimukseeni säilöönottojärjestelmästä Suomessa. Pääasiallisen aineiston muodostaa 300 tuntia kattanut etnografinen kenttätyö Metsälän ja Konnunsuon säilöönottoyksikössä, joissa vierailin yhteensä 75 kertaa pääasiassa vuonna 2016. Kenttätyöni koostui osallistuvasta havainnoinnista sekä yli sadasta etnografisista haastatteluista erilaisista taustoista olevien säilöönotettujen ulkomaalaisten kanssa; haastattelujen kesto vaihteli lyhyemmistä keskusteluista useisiin tunteihin pitkäaikaisten säilöönotettujen kanssa. Säilöönotto suljettuna laitoksena on haastava tutkimusympäristö, jossa kenttätyön tekeminen edellyttää hienovaraisuutta ja ennen kaikkea aikaa luottamuksen rakentamiseksi säilöönotettujen kanssa. Kenttätyöni aikana kerroin avoimesti säilöönotetuille monipaikkaisesta tutkimuksestani ja siihen osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä keskustelujen luottamuksellisuudesta.³ Pääasiassa alkuillasta tehtyjen vierailujen jälkeen kirjoittamani kenttäpäiväkirjat eivät sisällä henkilötietoja tai muita anonymiteetin vaarantavia tietoja. Johtuen organisoidun toiminnan vähäisyydestä, suurimman osan ajasta kenttätyöni aikana vietin yksiköiden yleisissä tiloissa keskustelemassa sekä pelaamassa pelejä säilöönotettujen kanssa. Keskustelut säilöönotettujen kanssa käsittelivät säilöönoton arkea, henkilökohtaista maahanmuuttohistoriaa ja oleskelulu-

paprosesseja Suomessa ja muualla Euroopassa sekä heidän näkemyksiään säilöönotosta, viranomaisista ja maahanmuuttojärjestelmästä. Osana tutkimusta seurasin myös Helsingin ja Imatran käräjäoikeudessa yhteensä 112 käsitteilyä säilöönnoton jatkamisen oikeudellisista edellytyksistä. Lisäksi haastattelin säilöönnotettuja avustavia lakimiehiä (N=7) ja säilöönottoyksiköiden henkilökuntaa (N=18). Hahmottaakseni tarkemmin säilöönnoton laajuutta, säilöönnotettujen taustaa sekä viranomaisten näkökulmaa säilöönnottoon hankin vuonna 2016 tehdyt säilöönnottopäätökset (N=1073) Poliisihallituksen kautta. Säilöönnottopäätökset sisältävät tietoja säilöönnoton perusteista, kestosta ja lopputuloksesta sekä vaihtelevasti tietoja säilöönnottoon, rikostutkintaan ja maastapoistamiseen liittyvistä viranomaisprosesseista ja säilöönnotettujen tilanteista Suomessa.

Vuonna 2016, jolloin pääasiallinen kenttätyö on suoritettu, poliisi ja rajavartiolaitos tekivät yhteensä 1073 säilöönnottopäätöstä; suurimmat ryhmät kansalaisuuden perusteella olivat Viron (181), Romanian (126), Gambian (75), Irakin (69) ja Venäjän (48) kansalaiset. Pääosa säilöönnotetuista oli nuoria miehiä, naisten osuus säilöönnotetuista oli noin 12 prosenttia. Keskimääräinen säilöönottoaika vuonna 2016 oli 14 vuorokautta, vaihdellen muutamasta tunnista lähes yhteen vuoteen, mikä on säilöönnoton enimmäisaika Suomessa⁴. (ks. tarkemmin Könönen 2018.) Säilöönnotosta päättää useimmiten poliisi joko kielteisten oleskelulupapäätösten, rikosepäilyjen tai niin sanotun ulkomaalaisvalvonnan yhteydessä; rajavartiosto tekee vuosittain reilut 100 säilöönnottopäätöstä lähinnä epäselvän henkilöllisyyden tai maahantuloluvan puuttumisen perusteella. Säilöönnotosta on säädetty ulkomaalaislaissa, joka määrittelee vaihtoehtoiset turvaamistoimet ensisijaiseksi suhteessa säilöönnottoon. Vaihtoehtoisten turvaamistoimenpiteiden käyttö – käytännössä ilmoittautumisvelvollisuus poliisiasemalla määrätyn väliajoin – on kuitenkin hyvin vähäistä ja poliisi näyttää pitävän säilöönnottoa ainoana

riittävänä turvaamistoimenä (Könönen 2017). Säilöönnotto liittyy Suomessa pääasiassa maastapoistamisen valmisteluun ja täytäntöönpanoon. Etelä- ja Itä-Euroopan maihin palautukset toimeenpannaan suhteellisen nopeasti, sen sijaan Afrikan tai Lähi-idän valtioiden kansalaisten säilöönnotto voi jatkua kuukausia, varsinkin jos henkilöllä ei ole lainvoimaista maastapoistamis päätöstä tai matkustusasiakirjoja.

Tutkimuksessani tarkastelen säilöönnottoa osana maahanmuuton hallinnan erilaisia hallinnollis-oikeudellisia prosesseja lähtien liikkeelle kenttätyöstä ja keskusteluista säilöönnotettujen kanssa asettamatta kuitenkaan heidän kokemuksiinsa tutkimuksen varsinaiseksi kohteeksi. Toisin sanoen, elettyjen kokemusten sijaan pyrin hahmottamaan kokemusten rakentumisen ehtoja ja sitä, miten erilaiset maassaolo ja palautusta koskevat hallinnollis-oikeudelliset prosessit määrittävät säilöönnoton toimintaa. Metodologisesti tutkimukseni sijoittuu lähinnä relationaalisen etnografian perinteeseen, jossa tutkimuskohteena ei ole niinkään määrätty paikka tai ryhmä, vaan tutkittavaa kohdetta määrittävät ja konstituovat yhteiskunnalliset suhteet (Desmond 2014). Etnografinen tutkimus edellyttää teoreettista ymmärtämystä tutkimuskohteesta, sillä kenttätyön suorituspaikka ei itsessään muodosta kenttätyön kohdetta (Geertz 1973, 22). Säilöönnotto on moninaisten epäsymmetristen valtasuhteiden konstituiva tila, jota määrittää ennen kaikkea ulkomaalaislakiin liittyvät hallinnollis-oikeudelliset prosessit. Säilöönnottotutkimukset perustuvat usein implisiittisesti paikkakeskeiseen tutkimusasetelmaan, jossa huomion kohteena on säilöönnotettujen elettyt kokemukset ja yksiköiden arkipäiväinen toiminta (esim. Bosworth 2014). Desmondin (2014) mukaan yhteiskuntatieteissä tyypillisen paikka- ja ryhmäkeskeisen etnografian riskinä on substantialismi, ilmiöitä määrittävien suhteiden sekoittaminen ja palauttaminen tutkimuskohteen ominaisuudeksi. Laaja-alaisen aineiston ja monipaikkaisen tutkimusasetelman

kautta on mahdollista tarkastella säilöönottoa määrittäviä valtasuhteita ja kontekstualisoida kenttätyön havaintoja, mikä vähentää hätäisten johtopäätösten riskiä haastavassa ja moniulotteisessa tutkimusympäristössä.

Seuraavissa luvuissa käsittelen pääasiassa etnografisen kenttätyöaineiston analyysin perusteella säilöönottoon liittyviä hallinnollis-oikeudellisia menettelyjä, yksiköiden erilaisia tilallisia ja ajallisia ulottuvuuksia sekä säilöönottoa erityisenä vallankäytön muotona. Artikkelissa käytetyt esimerkit perustuvat Met-sälässä ja Konnunsuolla tehdyn kenttätyöni muistiinpanoihin. Suurin osa keskusteluista on käyty englanniksi. Anonymiteetin varmistamiseksi en tarkemmin yksilöi tutkimukseen osallistuneiden kansalaisuutta enkä keskustelujen ajankohtaa. Johtuen säilöönotettujen moninaisista taustoista, maassaoloajoista ja oikeudellisista prosesseista, säilöönotosta on mahdollista tehdä erilaisia tulkintoja riippuen siitä, millä perusteella tutkimukseen osallistujat on valittu. Olen pyrkinyt valitsemaan artikkelissa käytetyt esimerkit aineistosta niin, että ne edustavat laajemmin säilöönotettujen erilaisia tilanteita.

SÄILÖÖNOTTO PROSESSINA

En tiedä miksi olen täällä, minun ei pitäisi olla täällä. Menin käymään poliisiasemalla, kun he pyysivät, olen aina noudattanut kaikkia määräyksiä. Mutta he laittoivat minut tänne, tämä on jo kolmas kerta. Työntekijäkään eivät ymmärrä miksi. En ole tehnyt mitään rikosta, maksan veroja ja käyn töissä. Haluan vaihtaa asianajaa, tämä ei voi olla mahdollista, en jaks enää... Pitääkö minun tappaa itseni, jotta voin jäädä Suomeen? Mutta en voi ajatella vain itseäni, minulla on lapsi, minun on pakko pitää huolta hänestä.

Yksi ensimmäistä kenttätyöni aikana käy-

mistäni pidemmistä keskusteluista tapahtui afrikkalaisen naisen kanssa, joka oli hyvin ahdistunut säilöönotosta. Poliisi oli ottanut hänet kiinni käännätyksen valmisteluksi huolimatta siitä, että hän kävi töissä ja oli hakenut työnteon perusteella oleskelulupaa. Lisäksi hänen lapsensa oli koulussa. Hän oli säilöönotettuna useamman viikon ennen kuin hänet vapautettiin. Vastaavasti monet säilöönotetut kertoivat aluksi kenttätyöni aikana, etteivät tiedä miksi heidät on säilöönotettu. Kansainvälisessä tutkimuksessa on korostettu, kuinka tietämättömyys ja epävarmuus säilöönoton perusteista, kestosta ja lopputuloksesta aiheuttavat ahdistusta ja stressiä (esim. Turnbull 2016). Säilöönotetut tietävät kuitenkin usein huomattavasti enemmän tilanteestaan kuin mitä he kertovat aluksi ulkopuoliselle. Vaikka säilöönotto voi olla traumaattinen kokemus ja maahanmuuttoprosessin epäonnistumista voi olla vaikea hyväksyä, säilöönoton tarkoitus on harvoin yllätys ulkomaalaisille, joilla on toimeenpanokelpoinen maastapoistamispäätös – kuten esimerkiksi edellä mainitulla henkilöllä. Maahanmuuttoon ja maastapoistamiseen liittyvät hallinnollis-oikeudelliset prosessit – kuten koko monimutkainen oleskelulupajärjestelmä – aiheuttavat hämmennystä ulkomaalaisille. Kuitenkin niiden huomioiminen on välttämätöntä säilöönoton todellisuuden ymmärtämiseksi: säilöönotto ei ole erillinen tapahtuma, vaan osa maahanmuuton hallinnan prosesseja.

Tutkimukseni perusteella säilöönottoa edeltää hyvin erilaisia oikeudellisia tilanteita. 1) Kielteinen turvapaikka- tai oleskelulupapäätös, jonka yhteydessä poliisi tekee maastapoistamispuhuttelun, jossa selvitetään henkilön suhtautumista käännätykseen. Käytännössä henkilö voi joutua säilöönotetuksi, mikäli ilmoittaa vastustavansa maastapoistamista. 2) Voimassa oleva maahantulokielto, minkä seurauksena rajatarkastus tai muu henkilötietojen selvittämistä vaativa asioiminen viranomaisten kanssa johtaa säilöönottoon ja maastapoistamiseen. Ennen kaikkea Vi-

ron kansalaisten säilöönnotto perustuu usein rikosperusteisen käännytyspäätöksen yhteydessä määrättyyn maahantulokieltoon: monet heistä on poistettu useita, osa jopa kymmeniä kertoja Suomesta. 3) Rikostutkintaan liittyvä maassaoleskelun edellytysten selvittäminen tai maastapoistamispäätöksen valmistelu. Vaikka säilöönnotto ei perustu rikoslakiin, rikosepäily on yksi ulkomaalaislaissa määritellyistä säilöönnoton oikeudellisista perusteista. Suomessa monet EU-kansalaiset tai Afrikan maiden kansalaiset on säilöönnotettu rikosepäilyjen yhteydessä; kyse on kuitenkin usein varsin pienimutoisista huumausaine- tai omaisuusrikoksista. 4) Ulkomaalaisen siirtäminen vankeusrangaistuksen suorittamisen jälkeen vankilasta säilöönnottoyksikköön odottamaan maastapoistamispäätöksen valmistelua tai toimeenpanoa. 5) Säilöönnotto maahantulon yhteydessä useimmiten Helsinki-Vantaan lentoasemalla Rajavartiolaitoksen päätöksellä joko maahantuloluvan puuttumisen tai vähäisten käytettävissä olevien varojen perusteella. 6) Henkilön siirtäminen turvapaikkaprosessista vastuussa olevaan toiseen EU-jäsenmaahan Dublin-asetuksen perusteella. 7) Paperittomana oleskelu Suomessa, jolloin säilöönnotto voidaan määrätä ulkomaalaisvalvonnan tai muun viranomaisasioinnin yhteydessä. Poliisi etsintäkuuluttaa yhteydenottoihin vastaamatomat ulkomaalaiset ja pidempään paperittomana olleita henkilöitä myös etsitään järjestelmällisesti.

Huolimatta erilaisista oikeudellisista tilanteista, säilöönnottoprosessi etenee samalla tavalla kaikille ulkomaalaisille. Säilöönnotetut saavat kirjallisen säilöönnottopäätöksen, johon on merkitty säilöönnoton oikeudelliset perusteet – tosin päätösten tulkauksessa ja säilöönnoton perusteiden selittämisessä esiintyy säilöönnotettujen mukaan huomattavia puutteita. Lisäksi säilöönnottoyksikön henkilökunta järjestää tulkatun ”alkuinfon” säilöönnotetuille yksikön toiminnasta ja säilöönnotettujen oikeuksista. Käräjäoikeus käsittelee säilöönnoton jatkamisen oikeudelliset edellytykset vasta jäl-

kikäteen, viimeistään neljän päivän kuluttua säilöönnottopäätöksestä ja sen jälkeen pyydettyä aikaisintaan kahden viikon kuluttua. Käräjäoikeuskäsittelyä varten säilöönnotetut saavat valtion kustantaman oikeusavustajan, jotka käyttävät vaihtelevasti energiaa asiakkaidensa avustamiseen ja heidän näkökohtiensa puolustamiseen käräjäoikeudessa. Videoneuvotteluteknologian kautta organisoitu käsittely kestää pääsääntöisesti alle 10 minuuttia. Kenttätyöni ja oikeusavustajien haastattelujen perusteella oikeudellinen valvonta on useimmiten pelkkä muodollisuus (myös Seilonen & Kmak 2015). Vuonna 2016 Helsingin ja Imatran käräjäoikeudet vapauttivat yhteensä 15 henkilöä, mikä vastaa 1,2 prosenttia kaikista säilöönnottokäsittelyistä. Tuomioistuin hyväksyy usein lähes kyseenalaistamatta poliisin esityksen säilöönnoton tarpeellisuudesta, mikä aiheuttaa merkittävää turhatumista säilöönnotetuille. (Könönen 2017.) Poliisi tai rajavartiolaito voivat kuitenkin oma-aloitteisesti vapauttaa henkilön. Pääasiassa tämä tarkoittaa siirtoa vastaanottokeskuksiin tilanteissa, joissa henkilön turvapaikkahakemus tai valitus kielteisestä turvapaikkapäätöksestä on otettu käsitteilyyn tai oikeusistuin on määrännyt toimeenpanokiellon käännytykselle. Myös vireillä oleva oleskelulupahakemus perhesiteen tai työnteon perusteella – kuten luvun alussa käsitellyssä tapauksessa – voi johtaa vapautukseen.

Yksilön näkökulmasta säilöönnoton dynamiikkaa määrittääkin ennen kaikkea se, onko hänellä mahdollisuus päästä vapaaksi ja jos ei, mihin maahan hänet palautetaan. Suomessa säilöönnotetuilla on yleensä toimeenpanokelpoinen maastapoistamispäätös, jolloin käännytyksen ajankohta riippuu lähinnä poliisin resursseista. Vaihtoehtojen puuttuessa enemmistö säilöönnotetuista ei vastusta aktiivisesti palautusta: osa jopa pyytää poliisia kiirehtimään käännytyksen toimeenpanoa. Palautuksen hyväksymiseen vaikuttaa ennen kaikkea palautusmaa, joka on usein eri kuin henkilön syntymämaa. Säilöönnotettujen EU-kansalaisten lisäksi monet kolmannen maan kansalai-

sista palautetaan Suomesta toisiin EU-jäsenvaltioihin. Turvapaikanhakijoiden säilöönnotto liittyy usein Dublin-asetukseen eli heidät siirretään turvapaikkahakemuksen käsittelystä vastuussa olevaan toiseen EU-jäsenmaahan, useimmiten Saksaan, Ruotsiin tai Italiaan. Lisäksi kolmannen maan kansalaisella saattaa olla toisen EU-jäsenmaan myöntämä oleskelulupa: esimerkiksi vuonna 2016 suurin osa säilöönnotetuista Länsi-Afrikan maiden kansalaisista palautettiin Italiaan, jossa heille oli jo myönnetty humanitääriin oleskelulupa. (ks. Könönen 2018.) Monet heistä puhuivat käännätyksen sijaan ”lennosta”, kuten nuori länsiafrikkalainen mies kertoi: ”Toivottavasti pääsen ulos pian täältä mutta poliisi sanoi, että minun pitää odottaa, ehkä maanantaina on lento Milanoon. Mutta minulla ei ole hätää, minulla on paperit Italiassa, joten odotan vain lentoa.” Maastapoistamisen toimeenpano onkin useimmiten epädramaattinen tilanne. Kenttätyöni aikana seuraisin useamman kerran, kun henkilö kävi hyvästelemässä muita säilöönnotettuja ennen käännätystä poliisiin odottaessa alakerrassa. Käännätyksen lennot ovat kuitenkin usein aikaisin aamulla, minkä takia en ole todistanut dramaattisimpia käännätyksiä, joista säilöönnotetut kertoivat jälkikäteen.

Johtuen itäeurooppalaisten lyhyistä säilöönnottoajoista – esimerkiksi Viron kansalaisten keskimääräinen säilöönnottoaika oli alle kaksi vuorokautta ja Romanian kansalaisten alle viisi vuorokautta vuonna 2016 – näkyvimmat ryhmät kenttätyöni aikana säilöönnottoyksiköissä olivat Afrikan ja Lähi-idän maiden kansalaiset, joista monet vastustivat maastapoistamista henkilökohtaisten syiden ja maiden heikon turvallisuustilanteen tai muuten prekaarien olosuhteiden takia. Palautusmaan ohella henkilön sosiaaliset siteet – perhesuhteet, lapset, opiskelu, työsuhde ja muut ihmissuhteet – vaikuttavat suhtautumiseen maastapoistamiseen. Esimerkiksi monet karkotuspäätöksen saaneista ovat asuneet useita vuosia tai jopa vuosikymmeniä Suomessa ja heillä saattaa olla perhe ja omia

lapsia Suomessa, kun taas usein itäeurooppalaiset säilöönnotetut – Viron kansalaisia lukuun ottamatta – ovat oleskelleet pääasiassa lyhytaikaisesti maassa. Säilöönnottoon liitetyt merkitykset vaihtelevatkin merkittävästi ulkomaalaisten moninaisten elämäntilanteiden ja maahanmuuttohistorioiden mukaan.

TILA VAILLA MERKITYSTÄ

Tämä on vankila, miksi me olemme täällä? Pysin poliisia karkottamaan minut saman tien, en halua olla täällä ... Ja miksi täällä on lapsi? Okei, olen aikuinen, he ovat aikuisia [osoittaa kädellä sohvilla istuvia miehiä], mutta hän on ehkä 6-vuotias tai jotain. Tämä on ihan järjetöntä. Ja täällä on joku Afganistanista, siellä on sota, miksi? Luulin että Suomessa kunnioitetaan ihmisoikeuksia... Tämä on hullujenhuone, toivottavasti pääsen täältä pian pois.

Näin itäeurooppalainen nuori mies kuvasi säilöönnottoyksikköä Metsälässä. ”Suomen Guantanamo”, ”ulkomaalaisvankila” tai ”karkotuskeskus” olivat vankilan lisäksi usein ensimmäisiä kommentteja tavatessani uusia henkilöitä säilöönnottoyksikössä. Säilöönnotetut kuitenkin tiedostivat omaan ja toisten asemaan liittyviä erilaisia haavoittuvuuksia, kuten edellä viitatus henkilön esittämä ihmettely säilöönnotetusta lapsesta ja pakolaisista. Säilöönnotto voi olla traumatisoiva ja stigmatisoiva kokemus etenkin turvapaikanhakijoille, mitä vahvistaa sijoittaminen samaan tilaan rikostuomion suorittaneiden henkilöiden kanssa. Vaikka useimmille säilöönnotto näyttäytyy vankilana, jotkut säilöönnotetuista käyttivät säilöönnottoyksiköstä termiä ”hotelli”. Esimerkiksi vaillla vakinaista asuinpaikkaa eri puolilla Eurooppaa eläneille henkilöille säilöönnottoyksikkö tarjoaa levähdyspaikan keskellä epävarmaa ja liikkuvaa elämää, kuten pohjoisafrikkalainen mies kertoi: ”Elämä on välillä rankkaa ilman

papereita, aina ei tiedä koska voi syödä tai missä nukkua. Täällä on kaikki tarpeellinen, en voi valittaa.” Monilla säilöönotetuista on myös aikaisempaa kokemusta suljetuista instituutioista – vankilan lisäksi jotkut olivat olleet aikaisemmin säilöönotettuina toisissa EU-maissa tai Suomessa. Säilöönotetut saattavatkin tuntea työntekijät edelliseltä kerralta tai tavata vanhoja tuttuja säilöönoton aikana.

Vastaavasti muissa maissa tehtyjen tutkimusten perusteella säilöönotto näyttäytyy ulkomaalaisille ensisijaisesti vankilana (esim. Bosworth 2014; Puthooppambil ym. 2015). Säilöönottoyksiköt ovat ulkoisesti vankilamaisia instituutioita, sillä niiden ensisijaisena tarkoituksena on estää henkilöitä pakenemasta.5 Konnunsuon säilöönottoyksikkö sijaitsee 1930-luvulla rakennetun vankilan päärakennuksessa, jossa vanhat sellit on muutettu yhden hengen huoneiksi miesten osastolla ja alakertaan on rakennettu erillinen osasto naisille ja alaikäisille. Myös entiseen toimistorakennukseen rakennettu Metsälän säilöönottoyksikkö on piikkilanka-aidoin, kalterein ja valvontakameroin ympäröity. Tilapäiseen säilöönottoon käytetään edelleen poliisiputkia, jotka toimivat säilöönottotiloina ennen Suomen ensimmäisen säilöönottoyksikön avaamista Katajannokan entiseen vankilaan vuonna 2002 (ks. Streng 2000). Säilöönoton yhdistäminen vankilaan on vapaudenriiston lisäksi myös luonnollista johtuen poliisin keskeistä roolista säilöönotossa. Useimmiten poliisi päättää säilöönotosta ja kuljettaa henkilön säilöönottoyksikköön tai poliisivankilaan, jos yksiköt ovat täynnä tai säilöönotto tapahtuu kaukana Metsälästä tai Konnunsuosta.

Kenttätyöni aikana lähes kaikki vankilassa olleet säilöönotetut totesivat, että säilöönottoyksikkö on ”pahempi kuin vankila”. Heidän mukaansa tiedossa oleva vankeusrangaistuksen kesto ja peruste helpottavat suhtautumista vapaudenriistoon, minkä lisäksi mahdollisuus työntekoon tai opiskeluun edesauttaa ajan kulumista vankilassa. Säilöönottoyksiköiden toimintaa sääntelevän lain mukaan ulkoma-

laisille järjestetään ”säilöönottoyksikön oloihin soveltuvaa elämänhallintaa tukevaa toimintaa”, mikä käytännössä tarkoittaa tunninmittaisen valvotun ulkoilun järjestämistä iltapäivisin pienillä muurien rajaamilla sisäpihoilla, sekä mahdollisuutta käyttää niukasti varusteltua kuntosalia. Lisäksi Metsälässä sosiaalista ohjelmaa tarjoaa perjantaisin järjestettävä bingo sekä SPR:n vapaaehtoisten vierailut kahden viikon välein. Ennakoimattomat säilöönottoajat asettavat haasteita toiminnan järjestämiseen, mutta esimerkiksi mahdollisuudet kielten itseopiskeluun ovat puutteelliset. Mielekkään tekemisen puutteen takia yhtenä iltana useita kertoja säilöönotettu vanhempi mies rakensi legoista säilöönottokeskusta, koska kertomansa mukaan oli katsonut jo kaikki saatavilla olevat venäjänkieliset elokuvat. ”Leipää ja sirkushuveja”, toinen säilöönotetuista puolestaan tiivistä säilöönoton ohjelman esitellesään huonettaan Konnunsuolla, jossa on oma pieni televisio ja jääkaappi. Vankiloista poiketen säilöönottoyksiköissä voi kuitenkin käyttää älypuhelimia ja internet-yhteyttä, mikä vähentää vapaudenriistosta seuraavaa eristämistä ja ahdistusta. Älypuhelin on eräänlainen laajennettu muisti, johon voi tallentaa valokuvia, yhteystietoja, matkalippuja tai viranomaispäätöksiä. Puhelimet tuovat itsenäisyyttä ja mahdollisuuden ylläpitää ihmissuhteita: lähes poikkeuksetta vieraillessani Metsälässä ihmiset viettävät aikaa puhelintensa kanssa omassa virtuaalisessa todellisuudessa.

Huolimatta samasta oikeudellisesta perustasta kaksi säilöönottoyksikköä muodostavat lähes kaksi erilaista instituutiota Suomessa. Säilöönottoajat ovat Konnunsuolla huomattavasti pidemmät kuin Metsälässä, joka on pääasiallinen maastopoistamiskeskus ja sijoituspaikka maahantulon yhteydessä tehtäviin säilöönottoihin. Metsälä on liikkuva tila, jonne lähes päivittäin tuodaan uusia säilöönotettuja ulkomaalaisia ja josta henkilöitä poistetaan maasta. Sen sijaan Konnunsuolle sijoitetaan pääasiassa vankilatuomion suorittaneet ulkomaalaiset ja ne, joiden maastapoistamispro-

sessi on pitkittynyt; viranomaiset voivat myös siirtää henkilön Metsälästä Konnunsuolle häiriökäyttäytymisen tai yhteistyöhalukkuuden puuttumisen takia. Metsälässä säilöön otetut majoittuvat kahden tai neljän hengen huoneissa ja he viettävät usein yhdessä aikaa yleisissä tiloissa. Konnunsuolla säilöön otetut ovat pääasiassa omissa huoneissaan, joissa he myös useimmiten syövät yksin: tilassa on päiväsaikaan lähes aavemainen tunnelma verrattuna Metsälän usein varsin hälyisään äänimaisemaan. Vaikka Konnunsuolla omat huoneet tuovat yksityisyyttä, monet molemmissa keskuksissa olleista säilöön otetuista halusivat Konnunsuolta takaisin Metsälään sosiaalisemman ympäristön takia. Konnunsuon erillinen naisten osasto voi vastata käytännössä eristämistä: jos paikalla ei ole muita henkilöitä tai heillä ei ole yhteistä kieltä, ainoa sosiaalinen kanssakäyminen tapahtuu henkilökunnan kanssa. Metsälässä käy myös säännöllisesti vierailijoita ja lakimiehiä, toisin kuin Konnunsuolla, joka sijaitsee kaukana Helsingistä ja jonne ei ole julkisia kulkuyhteyksiä.

Säilöönottoyksiköiden erilaisuuteen vaikuttavat arkkitehtuurin ja asiakaskunnan lisäksi erilainen turvallisuusideologia ja henkilökunta, joka toimii neutraalina välikätenä viranomaisten ja säilöön otettujen välillä. Säilöönottoyksiköiden henkilökunnan työkuvaan sisältyy hallinnollis-oikeudellisten prosessin hoitamiseen liittyviä tehtäviä kuten käräjäoikeusistuntojen, maastapoistamispuhuttelujen ja muiden viranomaisneuvottelujen järjestämistä sekä yhteydenpitoa eri viranomaisiin. Säilöön otetuista käytetään hieman hämmentävästi termiä ”asiakas”, minkä taustalla on sosiaalityötä ja epävirallista kommunikaatiota painottava työnkuva Metsälässä, joka toimii Helsingin sosiaaliviraston alaisuudessa⁶. Metsälässä työntekijät ovat sosiaalialalta ja he viettävät aikaa, keskustelevat ja pelaavat pelejä säilöön otettujen kanssa; he myös syövät samaan aikaan samassa ruokailutilassa ja käyvät tupakalla samalla tupakkapaikalla. Maahanmuuttoviraston alaisuudessa toimivassa

Konnunsuon yksikössä painotetaan enemmän turvallisuutta: työntekijöistä noin puolet ovat vartijataustaisia ja työntekijät käyttävät asiakastilassa voimankäyttövälineet sisältäviä varusteliivejä. Turvallisuuskysymysten korostumisen taustalla on pitkät etäisyydet poliisiasemille sekä vankilataustaisten tai muiden ongelmia aiheuttaneiden henkilöiden sijoittaminen Konnunsuolle. Konnunsuolla työntekijät ovat kuitenkin harvoin läsnä asiakastilassa lukuun ottamatta ulkoiluja, ruuanjakoa ja muita rutiineja; kommunikaatio säilöön otettujen kanssa tapahtuu pääasiassa pienen, työntekijöiden valvomotilan asiakastilasta erottavan luukun kautta. Turvallisuutta korostava toimintakulttuuri myös lisää osaltaan konfliktien riskiä: Konnunsuolla säilöön otetut suhtautuivat työntekijöihin huomattavasti negatiivisemmin kuin Metsälässä.

Säilöönotto on erityinen biopoliittisen hallinnan muoto (ks. Foucault 2010), jossa viime kädessä huolehditaan ruumiista ja fyysisistä tarpeista (ravinto, lepo, ulkoilu ja liikunta) tässä ja nyt. Integroivan päämäärän puuttuminen paljastaa säilöönoton varsinaisen funktion: se viestii säilöön otetuille, että teillä ei ole enää mitään täällä, te saatte ylläpidon ja teitä voidaan pitää tarvittaessa säilöön otettuna jopa vuoden ajan, mutta teidät tullaan poistamaan maasta joka tapauksessa, joten parasta olisi palata vapaaehtoisesti. Säilöönottoyksikkö instituutioon perustuu viime kädessä voimankäytön uhalle: jos säilöön otettu ei noudata sääntöjä tai aiheuttaa ongelmia, hänet voidaan laittaa eristyksen tai siirtää poliisivankilaan, tai käännytys toimeenpanna pakkokeinoin. Sosiaalityön paradoksi säilöönottoyksikössä – mistä monet työntekijöistä ovat hyvin tietoisia – tiivistyi tilanteisiin, joissa henkilökunta ilmaisi huolensa säilöön otettujen hyvinvoinnista säilöönottoyksikössä, vaikka henkilö voi joutua pakkotoimin palautetuksi konfliktialueille jopa seuraavana päivänä. Säilöön otetut arvostivat työntekijöiden empaattista ja ei-hierarkkista lähestymistapaa Metsälässä, mutta asiakasdiskurssi osaltaan neutralisoi säilöönoton taust-

talla olevan rakenteellisen väkivallan: viime kädessä säilöönnotetut ovat karkotuskoneiston asiakkaita. Tässä mielessä sosiaalityö toimii ”todellisen järjestelmän miellyttävänä naamiona”, kuten eräs itäeurooppalainen mies tiivistä näkemyksensä Metsälästä.

ELÄMÄN (AJAN) ULKOPUOLELLA

Täällä ei ole aikaa. En edes tiedä, mikä päivä tänään on. Jokainen päivä täällä on samanlainen, nukut ja syöt, käyt röökillä, ehkä katsot elokuvan, sitten taas nukut, syöt... Vähän ajan kuluttua menetät otteen ajasta, et enää tiedä, onko päivä vai aamu kun heräät, onko sunnuntai vai maanantai. Et voi tehdä mitään, voit vain odottaa, päivästä toiseen.

Pidempään säilöönnotetuille yksiköt vaikuttavat todellakin paikoilta, jossa ei ole aikaa tai joka on normaalin elämän ajan ulkopuolella, kuten yksi länsiafrikkalainen, useita viikkoja säilöönnotettuna ollut mies kuvaili arkea Metsälässä. Säilöönnoton ajatonta ajallisuutta vahvistaa suljettu tila, jossa on muuttumaton valaistus. Monet pitävät verhoja kiinni huoneissa koko ajan: ikkunoiden kalterit tavallaan konkretisoivat vapaudenriiston, joka halutaan sulkea pois näkyvistä. Osa säilöönnotetuista myös kertoi, etteivät he halua käydä ulkoilemassa ollenkaan: ”ulkona on vapaus, seuraavan kerran menen ulos kotimaassa, ellen pääse vapaaksi täällä”, yksi Lähi-idästä kotoisin oleva mies kertoi. Kenttätyöni aikana tavatessani uudestaan säilöönnotettuja ensimmäinen kysymys oli usein hämmäntävä ”How is life there?” tavallisemman ”mitä kuuluu” -kysymyksen sijaan. Kysymys antaa ymmärtää, että säilöönnottoyksikössä ei tapahdu mitään vaan siellä ainoastaan tapetaan aikaa ja eletään ei-elämää. Merkitykset tulevat muualta, ulkopuolelta, jossa on elämä ja josta säilöönnotetut eivät ole osallisia. Säilöönnoton kesto vaikuttaa kuitenkin

merkittävästi henkilöiden kokemukseen vapaudenriistosta: kenttätyöni aikana pidempään olleet henkilöt erottuivat joukosta epä-sosiaalisen käyttäytymisen tai silmiinpistävän ahdistuneen olemuksen perusteella. Sen sijaan niille, jotka eivät vastusta palautusta ja joiden säilöönnotto kestää vain päiviä tai reilun viikon, odottaminen säilöönnottoyksikössä on vähemmän intensiivistä ja raskasta.

Juuri odottaminen on säilöönnoton keskeinen piirre (Bosworth 2014; Griffiths 2014; Turnbull 2016). Odottaminen strukturoi arkista elämää säilöönnotossa: päivärytmi muodostuu ruokailujen, ulkoilun ja kuntosalille pääsyn odottamisesta. Odotetaan päiviä, jolloin saa ostaa tupakkaa, läheisten vierailuja, lakimiesten tai viranomaisten tapaamisia, pääsyä sairaanhoitajan vastaanotolle tai seuraavaa käräjäoikeuden käsittelyä. Lisäksi odotetaan mahdollisesti päätöstä vireillä olevaan oleskelulupa- tai turvapaikkahakemukseen tai kielteisestä päätöksestä tehtyyn valitukseen. Viime kädessä odotetaan milloin ja miten säilöönnotto päättyy (Turnbull 2016), sillä käännytyksen ajankohta ei ole aina tiedossa samalla kun säilöönnottoon sisältyy mahdollisuus vapautuksesta. Ennakoimattomuus on myös konkreettisesti läsnä päivittäisten käännyttämisten myötä, eivätkä säilöönnotetut aina tiedä, keitä paikalla on herätessä. Säilöönnottoyksikössä onkin samanaikaisesti läsnä erilaisia aikavyöhykkeitä, sillä suuri osa henkilöistä on säilöönnotettuina vain lyhyen aikaa, toiset taas kuukausia. Ihmiset myös kommunikoivat eri aikavyöhykkeillä olevien sukulaisten kanssa tai seuraavat kotimaansa medioita. Ennen kaikkea henkilön tulevaisuuteen vaikuttavat oikeudelliset prosessit ja päätökset etenevät omassa tahdissa ja ajassa, mihin henkilöllä on vähän tai ei lainkaan vaikutusvaltaa. Säilöönnoton aika on näin ollen ei-lineaarista, syklistä tai kehämäistä, mikä voi kuitenkin keskeytyä odottamatta käännytyksen toimeenpanon tai vapautuspäätöksen myötä.

Huolimatta vapaudenmenetyksen aiheuttamasta ahdistuksesta, vieraillessani Metsä-

lässä hämmentävää oli usein epämuodollinen ja arkipäiväinen tunnelma. Valtaosa säilöön- otetuista on nuoria, 20-35 vuotiaita miehiä, minkä takia toimintakulttuuri on maskuliininen. Usein samasta maasta tai samaa kieltä puhuvat viettävät tiiviimmin aikaa yhdessä: englannin ohella yleinen yhteinen kieli on arabia. Johtuen yksiköiden pienestä koosta selviä ryhmähierarkioita ei kuitenkaan ole ja säilöönnotetut pelaavat pelejä ja harjoittavat arkista solidaarisuutta (kuten puhelimien lainaaminen tai tupakan tarjoaminen) yli kielirajojen. Säilöönnotettujen välille muodostuu myös yhteisöllisyyttä ja vertaistukea, kuten pitkään Konnunsuolla ollut länsiafrikkalainen mies sellitti: ”Me olemme kuin perhe, he ovat minun veljiäni, yritän pitää huolta heistä. Ja kun uusi kaveri tulee tänne, sanon hänelle, ’älä huolehdi, olen ollut täällä kahdeksan kuukautta, sinä tulet myös selviämään””. Säilöönnotetut korostivat omien rutiinien, kuten kuntosalilla käymisen ja ulkoilun, sekä uskonnon merkitystä epävarmuuden ja odottamisen käsittelemisessä. Osalle säilöönnotto merkitsee aikaa itselle, mahdollisuutta miettiä elämänsuunnitelmia tai opiskella kieliä, kuten jotkut säilöönnotetut itsenäisesti tekivät. Säilöönnotto tarjoaa myös aikaa valmistautua tulevaan: esimerkiksi Itä-Eurooppaan karkotusta odottanut, lapsena Suomeen saapunut nainen kertoi yrittävänsä saada yhteyttä kaukasiin sukulaisiin järjestääkseen väliaikaisen majapaikan syntymämaahansa. Tulevaisuudesta ja siihen liittyvästä epävarmuudesta voi kuitenkin muodostua asia, jota säilöönnotetut eivät halua ajatella. Vaikka arki voi näyttää normaalilta, ”kaikki tapahtuu pään sisällä”, kuten yksi säilöönnotettu muistutti.

Haastattelemieni työntekijöiden ja kenttätöyri perusteella säilöönnotettujen turhautuneisuus ja ahdistuneisuus alkaa muuttua näkyvämmäksi muutaman kuukauden jälkeen. Varsinkin pidempään säilössä olleilla henkilöillä on vaikeuksia pitää kiinni normaalista päivärytmistä ja ylipäättään nukkua. Osalla säilöönnotetuista on myös mielenterveysongel-

mia tai pitkäaikaisia päihde- ja huumeriippuvuuksia – esimerkiksi yksi tapaamani henkilö kävi korvaushoidossa säilöönnottoyksiköstä. Psykkistä rasitusta pahentaa yksityisyyden puute säilöönnotossa, minkä takia vuosittain muutamia ihmisiä laitetaan eristykseen Metsälässä heidän omasta pyynnöstä. Säilöönnotto merkitsee eräänlaista pakotettua intimitteettiä toisten säilöönnotettujen kanssa (Gill 2017), samalla kun se erottaa säilöönnotetun omista sosiaalisista verkostoista ja intiimeistä suhteista. Palautusta epävakaille alueille odottavien lisäksi säilöönnotto on erityisen raskasta perheellisille. Säilöönnoton takia menetetään korvaamattomia asioita, kuten oman lapsen ensimmäinen koulupäivä tai syntymäpäivä, tai jopa oman lapsen syntymä. Vaikka itse pystyy käsittelemään tilanteen, säilöönnottoa voi olla vaikea selittää lähiomaisille tai omille lapsille, minkä takia jotkut säilöönnotetut eivät halunneet pitää yhteyttä läheisiinsä. Stressiä lisää mahdollinen vastuu perheen elättämisestä. Säilöönnottoyksiköissä materialisoituu rajojen tunkeutuminen intiimiin elämään, vaikka perheenjäsenet, vanhemmat, puoliset, seurustelukumppanit, ystävät ja muut tukihenkilöt voivat vierailla säilöönnottoyksikössä pienissä vierailuhuoneissa.

Säilöönnottotutkimuksessa on korostettu, kuinka ennakoimattomuus ja pelko maasta poistamisesta aiheuttaa psykologista stressiä ja ahdistusta (esim. Bosworth 2014). On kuitenkin syytä muistaa, että epävarmuus ja ennakoimattomuus tulevaisuudesta ei ole sinänsä uutta säilöönnotetuille, jotka ovat eläneet epävirallisessa asemassa vuosikausia ja jotka ovat mahdollisesti säilöönnotettu ja kääntynyt jopa useita kertoja. Lisäksi epävarmuus ja odottaminen luonnehtivat niin turvapaikka- ja oleskelulupaprosesseja kuin yleisemmin muuttoliikkeitä (esim. Könönen 2014; Rotter 2015). Säilöönnoton keston lisäksi kokemukseen säilöönnotosta ja odottamisesta vaikuttaa merkittävästi henkilön elämäntilanne Suomessa ja olosuhteet palautusmaassa. Säilöönnotto merkitsee eri tavoin keskeytystä

ihmisten elämäntilanteeseen riippuen parisuhteista, lapsista, opiskelusta, työnteosta tai epävirallisesta toimeentulon hankkimisesta. Etenkin pidempään maassa asuneille säilöönnotto aiheuttaa myös konkreettisia arkisia ongelmia – palauttamattomat kirjastokirjat, käteisnosto pankkiautomaatista, henkilökohtaisten tavaroiden hakeminen, asunnon tyhjentäminen, työpaikan avainten palauttaminen tai auton myyminen – joiden hoitaminen edellyttää apua läheisiltä. Samalla säilöönnoton dynamiikkaa määrittää ratkaisevasti henkilön mahdollisuudet turvalliseen ja mielekkäaseen elämään palautusmaassa.

ODOTTAMISEN KAUTTA HALLINTA

Tämä on odotuspeli [the waiting game], kuten sanomme. Ihmiset käyttävät termiä leireillä [vastaanottokeskuksissa], koska kyse on vain odottamisesta, ensin päätöksen, sitten valituksen... Ne, jotka ovat tulleet etsimään parempaa elämää, luovuttavat, mutta ne, joilla ei ole muuta mahdollisuutta, he yrittävät jäädä. Kaiken tarkoitus on työntää ihmiset takaisin sinne mistä he tulivat, pakottaa ihmiset palaamaan.

Näin eräs pitkään Euroopassa asunut, Lähi-idästä kotoisin oleva mies kuvasi turvapaikkajärjestelmää. Hän käytti usein paitaa, jossa luki isoilla kirjaimilla ”OVER”, ikään kuin antaen ymmärtää, että hänen odotuspelinsä olisi ohitse. Muutama viikkoa myöhemmin keskustellessamme jälleen hän vaikutti aikaisempaa väsyneemmältä ja kertoi olevansa valmis palaamaan: ”Jos he haluavat käännäytää minut, se on ok, en välitä enää. Täällä on niin vaikeaa olla, se on hyvin stressaavaa, kun et tiedä mitä huomenna tapahtuu, kuinka kauan pitää vielä olla täällä, ja mitä sitten tapahtuu”. Odottaminen ilmaisee aina epäsymmetrisiä valtasuhteita, mikä konkretisoituu säilöönnoton arjessa. Odottaminen ei ole kuitenkaan vain passiivista

ja vailla merkitystä olevaa tyhjää aikaa (vaikka on myös sitä) vaan kyse on myös pelistä, jota käydään poliisin ja ulkomaalaisen välillä ja jossa ulkomaalainen on aktiivinen osapuoli arvioidessaan vapautumisen mahdollisuutta ja palautukseen liittyviä seurauksia. Pitkäaikainen kenttätyö on tärkeää näiden erilaisten maastapoistamiseen liittyvien neuvottelujen tavoittamiseksi: esimerkiksi edellä mainittu henkilö palautettiin kotimaansa sijaan lopulta Italiaan, jossa hänelle oli myönnetty jo oleskelulupa.

Tutkimukseni perusteella säilöönnotto tähtää vastarinnan nujertamiseen ja vapaehtoisen paluun hyväksymiseen (myös Leekers & Kox 2016). Kuten edellä käsitellyssä tapauksessa, palautuksen vastustaminen saattaa muuttua säilöönnoton jatkuessa pyynnöksi käännäytysten toimeenpanosta. Säilöönnotetut arvioivat tilannettaan ja eri vaihtoehtoihin liittyviä kustannuksia. Etenkin pidempään säilöönnotettujen henkilöiden kanssa käymissäni keskusteluissa toistuva teema oli, kuinka säilöönnotto ”tekee hulluksi”, minkä takia he toivovat käännäytysten pikaista toimeenpanoa voidakseen jatkaa elämäänsä muualla. Esimerkiksi yksi afrikkalainen mies perusteli hakeutumistaan vapaehtoisen paluun ohjelmaan sillä, että ”en halua menettää järkeäni täällä. He haluavat, että tulet hulluksi, teet jotain typerää, jotta he voivat rangaista sinua”. Informaation puute mahdollisen palautuksen ajankohdasta, josta poliisilakaan ei välttämättä ole tietoa, voi synnyttää jopa vainoharhaisia tulkintoja. Vaikka monet kertoivat poliisin epäasiallisesta verbaalisesta ja fyysisestä käytöksestä, säilöönnoton ensisijainen metodi on tylsyyden ja odottamisen kautta hallinta. Pidempään säilöönnotettujen käyttämät termit ”psykologinen pahoinpitely”, ”henkinen kidutus” ja ”aivojen raiskaus” kertovatkin siitä, että henkilöiden näkökulmasta valta kohdistuu nimenomaan mieleen (ks. myös de Coulon 2013). Näin ollen säilöönnotto vallankäytön muotona ei toimi ainoastaan tilallisen eristämisen ja toiminnan ulkoisten

rajoitusten kautta, vaan valta tavallaan menee ihon alle ja tunkeutuu aivoihin⁷.

Maastapoistaminen voi olla kuukausia kestävä prosessi, sillä palautuksen järjestämisen on hankalaa moniin Afrikan ja Lähi-idän maihin. Maastapoistamisen toimeenpano edellyttää vahvistusta kohdemaan viranomaisilta ja henkilön identiteetin varmistamista (Griffiths 2012). Mikäli henkilöllä ei ole henkilöllisyydestä, viranomaisten on hankittava matkustusasiakirjat kyseisen valtion edustustosta, mikä taas edellyttää yhteistyötä asianomaiselta. Poliisi myös takavarikoi säilöön otettujen puhelimia tai tietokoneita sekä järjestää lähetystöjen edustajien vierailuja säilöön ottoyksiköihin säilöön otettujen identifiointiksi; myös epävirallisia kielitestejä käytetään henkilön kansalaisuuden määrittämisessä. Säilöön otettujen tietoinen strategia kieltäytyä yhteistyöstä ja eräänlainen puhdas passiivisuus (ks. Agamben 1998) voi kuitenkin toimia vastarinnan muotona säilöön ottoyksikössä (Campesi 2015). Vuosittain muutamia henkilöitä vapautetaan ennen 12 kuukauden säilöön otton enimmäisaikaa, koska poliisi ei ole pystynyt poistamaan heitä maasta. Ulkomaalaislain mukaan säilöön otettu on päästettävä heti vapaaksi, mikäli edellytyksiä säilössä pitämiseksi ei enää ole. Vaikka palauttaminen ei ole tosiasiallisesti mahdollista, käräjäoikeus näyttää hyväksyvän säilöön otton jatkamisen 12 kuukauteen asti. Näin tapahtui esimerkiksi seuraamassani pohjoisafrikkalaisen miehen 22. käräjäistunnossa, jossa tuomari vahvisti säilöön otton jatkamisen huolimatta siitä, että poliisi ilmoitti, ettei käännetyksen toimeenpano tule onnistumaan (Könönen 2017).

Vaikka säilöön ottoyksiköistä on lähes vuosittain paennut ihmisiä huolimatta päivitetystä turvallisuusjärjestelystä, turvautuminen oikeudellisiin prosesseihin on ensisijainen vastarinnan muoto käännetyksen välttämiseksi (myös Hasselberg 2016). Kenttätöyön aikana jotkut säilöön otetut hakivat turvapaikkaa joko uudestaan tai ensimmäistä kertaa estääkseen käännetyksen. Lisäksi per-

hesiteet mahdollistavat oleskeluluvan hakemisen säilöön otton aikana: säilöön ottoyksikössä järjestetään myös siviilivihkimisiä. Vireillä olevien oikeudellisten prosessien – turvapaikkahakemukset, oleskelulupahakemukset tai valitukset kielteisiin päätöksiin – seurauksena säilöön otosta voi muodostua kamppailua ajasta. Uusi oleskelulupahakemus ei kuitenkaan estä maastapoistamisen toimeenpanoa, mikäli henkilöllä on voimassa oleva käännetyspäätös. Kenttätöyön perusteella vaikuttaa siltä, että poliisi palauttaa aktiivisesti etenkin afrikkalaisia miehiä huolimatta vireillä olevista oleskelulupahakemuksista. Vaikka ulkomaalaislain mukaan henkilö voi odottaa päätöstä asuinmaassaan ja palata sieltä myönteisen päätöksen jälkeen takaisin Suomeen, säilöön otto ja käännettäminen ovat usein kohtalokasta työsuhteen tai parisuhteen jatkumiselle. Säilöön otettujen ulkomaalaisten näkökulmasta juuri poliisi on keskeinen toimija maahanmuuttopolitiikassa. Vaikka säilöön otettujen käyttämät ilmaukset ”Suomi on poliisivaltio” tai ”Poliisi on Suomen mafia” kertovat osaltaan turhautumisesta maahanmuuttojärjestelmään ja henkilökohtaisen maahanmuuttoprosessin epäonnistumiseen, poliisi käyttää merkittävää harkintavaltaa säilöön otton ja maastapoistamisen toimeenpanossa, mikä johtuu osittain säilöön otton oikeudellisen valvonnan muodollisuudesta.

Säilöön otosta muodostuukin tosiasiallisesti rangaistus siitä, että henkilö ei suostu palaamaan vapaaehtoisesti ja noudattamaan poliisin määräyksiä. Säilöön otto on tavallaan seurausta virkamiehen vastustamisesta: useimmiten säilöön otton perusteena on maastapoistamisen vastustaminen, joko niin että henkilö on välttellyt viranomaisia tai ilmoittanut vastustavansa palautusta kielteisen päätöksen tiedoksiannossa. Poliisi tekee myös säilöön otton aikana maastapoistamispuhuteluja, joissa selvitetään henkilön suhtautumista vapaaehtoiseen paluuseen ja palautuksen toimeenpanoon, minkä perusteella poliisi

päittää saatetun palautuksen (ns. ”pakkopalautus”) tarpeellisuudesta. Monet säilöönottetuista kertoivat puhuttelun painostavasta sävystä. Kenttätyöni perusteella säilöönotton aikana vapaaehtoisen paluun ohjelmaan hakeutuneet henkilöt olivat pääasiassa turvapaikanhakijoita, jotka olivat pettyneitä turvapaikkajärjestelmään. Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön IOM:n avustetun vapaaehtoisen paluun ohjelmaan sisältyvä paluutuki on merkittävä taloudellinen kannustin niille säilöönottetuille, joilla ei ole mahdollisuutta jäädä maahan. Samalla palautusjärjestelmän sisälle syntyy keinotekoinen markkinamekanismi (Khosravi 2018) ja siirtolaisesta tehdään vastaavasti uusliberaali vastuullinen subjekti (ks. Foucault 2008), jonka pitää tehdä kustannus-hyöty laskelmia omasta elämästään – kuitenkin ilman todellista valinnan mahdollisuutta paluun ja jäämisen välillä. Huolimatta vapaaehtoisen paluun edistämisestä henkilö ei välttämättä pääse lähtemään mahdollisten viranomaisprosessien takia, vaikka hänellä olisi paluulippu. Tämän ristiriidan yksi paluuta kärsimättömästi odottava Itä-Euroopasta kotoisin oleva mies tiivistä seuraavasti: ”Ensin, he eivät halua, että tulemme tänne; ja sitten, jos hyväksyt palaa-vasi, he eivät päästä sinua lähtemään.”

Vaikka säilöönottetut jakavat epämääräisen odottamisen kokemuksen, odottamisen objekti eroaa merkittävästi: monet pyytävät käännetyksen pikaista toimeenpanoa erityisesti tilanteissa, jossa heillä ei ole erityisiä siteitä Suomessa tai heillä on palautuksen jälkeen mahdollisuus lähteä uudelleen Eurooppaan tai Suomeen. Uudelleen liikkumisen kustannukset ovat merkittävä tekijä palautuksen hyväksymisessä: esimerkiksi käännetyt Viron kansalaiset saattavat palata Suomeen jopa samana päivänä. Siten hallinnan päämäärien (nopea paluu) hyväksyminen muodostaa samalla mahdollisuuden niiden rikkomiseen. Myös paluuta Suomeen tai liikkumista muualle Eurooppaan suunnitteleville säilöönotto toimii rangaistuksena

ja kurinalaistavana tekniikkana (ks. Geiger 2013), jonka tavoitteena on nostaa epävirallisen liikkumisen kustannuksia niin että henkilöt kyllästyvät jatkuvaan säilöönottoon ja palautuksiin. Riippumatta suhtautumisesta palautukseen ja hyvin erilaisista säilöönottoon liitetystä merkityksistä, suurin osa kenttätyöni aikana tapaamistani ulkomaalaisista piti säilöönottoa epäoikeudenmukaisena rangaistuksena.

LOPUKSI

Säilöönottoyksikkö on ulkomaalaislain odotushuone, jossa ulkomaalaiset odottavat pääasiassa maastapoistamispäätösten toimeenpanoa. Säilöönotto hallinnollisena vapaudenriistona ei ole erillinen tapahtuma, vaan osa maahanmuuttojärjestelmään liittyviä hallinnollis-oikeudellisia prosesseja, jotka usein edeltävät säilöönottoa ja jotka määrittävät erilaisia kamppailun kenttiä ja kokemusten ehtoja säilöönotton aikana. Säilöönotto pakenee yksinkertaistavia luokitteluja, sillä säilöönottettujen ulkomaalaisten oleskeluaika, henkilökohtainen maahanmuuttohistoria ja sosiaaliset siteet Suomessa eroavat merkittävästi toisistaan, minkä lisäksi heidän mahdollisuutensa turvalliseen elämään vaihtelevat riippuen henkilökohtaisesta tilanteesta ja palautusmaasta. Suomessa keskimääräiset säilöönottoajat ovat varsin lyhyet, sillä usein säilöönottetut eivät vastusta aktiivisesti palautusta toisiin EU-maihin tai lähialueille, jonne suurin osa säilöönotton kautta tapahtuvista käännetyksistä toimeenpannaan. Sen sijaan etenkin Lähi-idän tai Afrikan maihin palautusta odottaville ja niille, joilla on perheenjäseniä tai muita merkityksellisiä siteitä Suomessa, säilöönotto ja käännetyt näyttävät huomattavasti dramaattisempina ja mahdollisesti kohtalokkaampana toimenpiteenä. Kenttätyöni perusteella juuri odottamisen ja epävarmuuden kautta hallinta toimii säilöön-

oton ja laajemmin maahanmuuton hallinnan metodina, joka tähtää vapaaehtoisen paluun hyväksymiseen. Säilöönottoyksikkö onkin moninaisten epäsymmetristen valtasuhteiden ja hallinnollis-oikeudellisten prosessien määrittämä rajavyöhyke menneen ja tulevan, Suomen ja palautusmaan välissä, ei-enää-täällä mutta ei-vielä-toisaalla.

Säilöönotto on konkreettinen esimerkki maahanmuuttopolitiikkaa läpäisevästä jännitteestä yhtäältä turvallisuuden ja hallinnan päämäärien ja toisaalta humanitääristen velvoitteiden ja yksilön oikeusturvan välillä. Säilöönnotosta on muodostunut myös Suomessa rutiininomainen poliisitoimenpide huolimatta siitä, että ulkomaalaislain mukaan säilöönoton tulisi olla viimesijainen turvaamistoimi. Säilöönoton normalisoituminen liittyy viranomaisten laajan harkintavallan ja puutteellisen oikeudellisen valvonnan lisäksi poliittiseen ilmapiiriin. Vaikka vuoden 2015 ”pakolaiskriisin” yhteydessä ehdotettuja palautuskeskuksia ei ole perustettu Suomeen, säilöönottokapasiteetti on yli kaksinkertaistunut viime vuosien aikana samalla kun säilöönottoyksikön henkilökunnan voimankäyttöoikeuksia on laajennettu. Kielteisten turvapaikkapäätösten lisääntyminen on aiheuttanut paineita säilöönoton laajentamiseen huolimatta siitä, että palautusten järjestäminen etenkin Afganistaniin ja Irakiin on haasteellista. Säilöönotto ei kuitenkaan ole toimiva ja kestävä ratkaisu tilanteessa, jossa kansainvälisen suojelun arvioinnissa on merkittäviä puutteita ja palautettavat henkilöt voivat olla hengenvaarassa palautusmaissa (ks. Saarikkomäki ym. 2018). Säilöönotto on yleisemminkin huomattavan kallis ja tehoton järjestelmä ”laittoman” maahanmuuton torjuntaan, sillä kaikkia ilman oleskeluoikeutta olevia ulkomaalaisia ei pystytä palauttamaan ja monet käännytetyistä palaavat takaisin Eurooppaan. Säilöönoton laajeneminen ilmaiseekin osaltaan eurooppalaisen rajajärjestelmän ja maahanmuuton hallinnan umpikujaa.

Säilöönottoon kohdistuva kritiikki on pääasiassa kahdenlaista. Yhtäältä humani-

täärinen kritiikki kohdistuu vapaudenriiston psyykkisiin seurauksiin säilöönotetuille sekä puutteellisiin olosuhteisiin painottaen etenkin turvapaikanhakijoiden ja alaikäisten haavoittuvaista asemaa. Toisaalta oikeudellinen kritiikki peräänkuuluttaa säilöönoton tarkempaa valvontaa ja tarpeettoman säilöönoton välttämistä. Huomion rajaaminen erityisen haavoittuvaisiin ryhmiin voi kuitenkin legitimoida säilöönottoa muiden osalta, siinä missä säilöönoton proseduraalinen oikeudellinen valvonta tuomioistuimessa voi vahvistaa viranomaisten laajat toimivaltuudet. Siten riskinä on, että humanitääris-oikeudellinen kritiikki päätyy normalisoimaan ulkomaalaisten säilöönottoa huolimatta siitä, että vapaudenriisto on keskeinen rangaistusmuoto länsimaissa. Säilöönotto on viime kädessä rajajärjestelmään liittyvän rakenteellisen väkivallan ilmentymä, joka perustuu valtioiden oikeuteen säädellä toisen maan kansalaisten oleskelua ja maahantuloa. Humanitääris-oikeudellisen kritiikin ohella tarvitaan myös laajempaa poliittista keskustelua maahanmuuttopolitiikasta, joka tuottaa jatkuvasti karkotettavia ja säilöönotettavia siirtolaisia: turvapaikka- ja oleskelulupien myöntämisen kriteerit sekä kriminalisoivat käytännöt rikosperusteisissa käännytyksissä vaikuttavat suoraan säilöönoton ja maastapoistamisen määriin. Viime kädessä myös säilöönotetuille varsinainen ongelma on juuri maastapoistamispäätökset, ei niinkään säilöönotto sinänsä.

VIITTEET

- 1 Ulkomaalaislaki erottelee ulkomaalaisten maastapoistamiset käännytyksiin ja karkotuksiin sen perusteella, onko henkilöllä laillinen oleskeluoikeus maassa. Esimerkiksi kielteisen turvapaikkapäätöksen tai rikokseen syyllistyneen rekisteröimättömän EU-kansalaisen kohdalla tehdään käännytyspäätös. Karkotuspäätös puolestaan voidaan tehdä laillisesti oleskelevalle ulkomaalaiselle, jos hän on syyllistynyt rikokseen, josta voidaan tuomita enimmäisrangaistuksena vähintään yksi vuosi vankeutta, tai hän on syyllistynyt toistuvasti rikoksiin.
- 2 Seilonen ja Kmak (2015) ovat käsitelleet säilöönoton oikeudellista kehystä ja oikeudellista valvontaa Suomessa ja Kynsilehto ja Puumala (2017) säilöönottettujen turvapaikanhakijoiden kokemuksia, joskin hyvin pienen aineiston pohjalta.
- 3 Tutkimuksen tekemiseen Metsälässä on saatu Helsingin kaupungin Sosiaaliviraston myöntämä tutkimuslupa; Maahanmuuttoviraston alaisuudessa toimivaan Konnunsuon yksikköön tutkimuksen tekemisestä on sovittu yksikön johdon kanssa. Tarkemmin tutkimuksen tekemisen haasteista ja rajoitteista säilöönottoyksiköissä ks. Könönen 2020.
- 4 Säilöönottoaikaa voidaan jatkaa kuuden kuukauden jälkeen, mikäli henkilö ei tee yhteistyötä tai maastapoistaminen viivästyy matkustusasiakirjojen saamisen takia.
- 5 Säilöönoton ja vankilan välisiä yhteneväisyyksiä on käsitelty myös rankaisevien tilojen maantiedettä (eng. *carceral geographies*) koskevissa keskusteluissa (esim. Moran, Gill & Conlon 2013).
- 6 Metsälän säilöönottoyksikkö siirrettiin Maahanmuuttoviraston alaisuuteen 1.1.2018 alkaen.
- 7 Säilöönottettujen kuvaukset hallinnollisen vapaudenriiston vaikutuksista mielenterveyteen muistuttavat monilta osin Fanonin (2003) kuvaamia kolonialismin aiheuttamia psyykkisiä seurauksia ja sairauksia kolonisoitujen siirtomaiden asukkaille.

KIRJALLISUUS

- Aas, Katja Franko & Mary Bosworth (toim). 2013. *The Borders of Punishment: Migration, Citizenship, and Social Exclusion*. Oxford: Oxford University Press.
- Agamben, Giorgio. 1998. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford: Stanford University Press.
- Agier, Michel. 2011. *Managing the Undesirables: Refugee Camps and Humanitarian Government*. Cambridge: Polity Press.
- Aliverti, Ana. 2015. *Crimes of Mobility: Criminal Law and the Regulation of Immigration*. Abingdon: Routledge.
- Arbogast, Lydia. 2016. *Migrant detention in the European Union: a thriving business*. Bryssel: Rosa-Luxemburg-Stiftung & Migeurop.
- Arendt, Hannah. 1973. *The Origins of Totalitarianism*. New York: Harcourt.
- Bosworth, Mary. 2014. *Inside Immigration Detention*. Oxford: Oxford University Press
- Campesi, Giuseppe. 2015. "Hindering the deportation machine: An ethnography of power and resistance in immigration detention." *Punishment & Society* 17:4, 427–453.
- Ceccorulli, Michela & Nicola Labanca (toim.). 2014. *The EU, Migration and the Politics of Administrative Detention*. Abingdon: Routledge.
- Cornelisse, Galina. 2010. *Immigration Detention and Human Rights: Rethinking Territorial Sovereignty*. Leiden: Brill.
- De Coulon, Giada. 2013. "They Don't Beat You; They Work on Your Brain'. 'Regular Illegality' and the Disciplining of Rejected Asylum-Seekers." Teoksessa Marting Geiger & Antoine Pecoud (toim.) *Disciplining the Transnational Mobility of People*. Basingstoke: Palgrave, 207–227.
- De Genova, Nicholas. 2002. "Migrant 'Illegality' and Deportability in Everyday Life." *Annual Review of Anthropology* 31: 419–447.
- De Genova, Nicholas. 2013. "Spectacles of migrant 'illegality': the scene of exclusion, the obscene of inclusion." *Ethnic and Racial Studies* 36:7, 1180–1198.
- De Genova, Nicholas & Nathalie Peutz (toim.) 2010. *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. Durham: Duke University Press.

- Desmond, Matthew. 2014. "Relational Ethnography." *Theory and Society* 43: 547–579.
- Geiger, Martin. 2013. "The Transformation of Migration Politics." Teoksessa Martin Geiger & Antoine Pecoud (toim.) *Disciplining the Transnational Mobility of People*. Basingstoke: Palgrave, 15–40.
- Gill, Nick. 2017. "Health and intimacies in immigration detention." Teoksessa Deirdre Conlon & Nancy Hiemstra (toim.) *Intimate Economies of Immigration Detention. Critical perspectives*. Abingdon: Routledge, 171–186.
- Geertz, Clifford. 2000. *The interpretation of cultures*. New York: Basic Books.
- Global Detention Project. 2015. "The Uncounted: Detention of Migrants and Asylum Seekers in Europe". Saatavilla: https://www.access-info.org/wp-content/uploads/DetentionReport_AIE_GDP_HighRes_17Dec15.pdf (Luettu 23.3.2019)
- Griffiths, Melanie. 2012. "Anonymous Aliens? Questions of Identification in the Detention and Deportation of Failed Asylum Seekers." *Population, Space & Place* 18, 715–727
- Griffiths, Melanie. 2014. "Out of Time: The Temporal Uncertainties of Refused Asylum Seekers and Immigration Detainees." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 40:12, 1991–2009.
- Fanon, Frantz. 2003. *Sorron yöstä*. LIKE: Helsinki.
- Flynn, Michael J. & Matthew B. Flynn (toim.) 2017. *Challenging Immigration Detention. Academics, Activists and Policy-makers*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Foucault, Michel. 2008. *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, Lectures at the College de France 1978-1979*. Basingstoke: Palgrave.
- Foucault, Michel. 2010. *Seksuaalisuuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hasselberg, Ines. 2016. *Enduring Uncertainty: Deportation, Punishment and Everyday Life*. Lontoo: Bergahn Books.
- Karakayali, Serhat & Enrica Rigo. 2010. "Mapping the European Space of Circulation." Teoksessa Nicholas De Genova & Nathalie Peutz (toim.) *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. Durham: Duke University Press, 123–145.
- Khosravi, Shahram. 2018. "Introduction". Teoksessa Shahram Khosravi (toim.) *After Deportation: Ethnographic Perspectives*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1–14.
- Kynsilehto, Anita & Eeva Puumala. 2017. "Intimate economies of state practice: Materialities of detention in Finland." Teoksessa Deirdre Conlon & Nancy Hiemstra (toim.) *Intimate Economies of Immigration Detention. Critical perspectives*. Abingdon: Routledge, 203–218.
- Könönen, Jukka. 2014. "Pidätely elämä. Rajat prekaarisuutta tuottavana instituutina." *Oikeus* 43:2, 171–191.
- Könönen, Jukka. 2017. "Remote justice. The im-potentiality of the law in judicial reviews of immigrant detention in Finland." *Materiali per una storia della cultura giuridica* 47:2, 573–588.
- Könönen, Jukka. 2018. "Epävirallisen liikkumisen moninaiset muodot turvapaikanhakijoista EU- kansalaisyliin. Ulkomaalaisten säilöönnotto ikkunana paperittomuuteen Suomessa." *Sosiologia* 55:4, 366–383.
- Könönen, Jukka. 2020. "The Absent Presence of the Deportation Apparatus: Methodological and Epistemological Challenges in the Production of Knowledge in Immigration Detention". *Ilmestyy*.
- Leekers, Arjen & Mieke Kox. 2016. "Pressured into deportation? Detainees' (un)willingness to "return" and the moderating influence of International relations." Teoksessa Rich Furman, Douglas Epps & Greg Lamphear (toim.) *Detaining the immigrant Other*. Oxford: Oxford University Press, 15–26.
- Lietaert, Ine; Eric Broekaert & Ilse Derluyn. 2014. "The Lived Experiences of Migrants in Detention." *Population, Space and Place* 21:6, 568–579.
- Mezzadra, Sandro & Brett Neilson. 2013. *Border as Method, or, the Multiplication of Labor*. Durham: Duke University Press.
- Moran, Dominique; Nick Gill & Deirdre Conlon (toim.) 2013. *Carceral Spaces: Mobility and Agency in Imprisonment and Migrant Detention*. Abingdon: Routledge.
- Mountz, Alison; Kate Coddington, Tina Catania & Jenna M. Loyd. 2012. "Conceptualizing Detention: Mobility, Containment, Bordering, Exclusion." *Progress in Human Geography* 37:4, 522–541.
- Peutz, Natalie. 2006. "Embarking on an Anthropology of Removal". *Current Anthropology* 47:2, 217–241.

- Saarikkomäki, Elsa; Nea Oljakka; Johanna Vanto; Elina Pirjatanniemi; Juha Lavapuro & Anne Alvesalo-Kuusi. 2018. Kansainvälistä suojelua koskevat päätökset Maahanmuuttovirastossa 2015–2017. Oikeustieteellisen tiedekunnan tutkimusraportteja ja katsauksia 1/2018. Turku: Turun yliopisto.
- Puthoopparambil, Soorej Jose; Beth Maina Ahlberg & Magdalena Bjerneld. 2015. "A prison with extra flavours": experiences of immigrants in Swedish immigration detention centres." *International Journal of Migration, Health and Social Care* 11:2, 73–85.
- Rigo, Enrica. 2009. Rajojen Eurooppa. LIKE & Tutkijaliito: Helsinki.
- Rotter, Rebecca. 2015. "Waiting in the asylum determination process: Just an empty interlude?" *Time & Society* 25:1, 80–101.
- Schuck, Peter H. 1998. *Citizens, Strangers, and In-Betweens. Essays on Immigration and Citizenship*. Boulder: Westview Press.
- Seilonen, Alekski & Magdalena Kmak. 2015. *Administrative Detention of Migrants in the District Court of Helsinki*. Helsinki: University of Helsinki.
- Streng, Joonia. 2000. Turvapaikanhakijoiden säilöönotto eräissä kaupungeissa Suomessa. Ulkomaalaisvaltuutetun toimiston julkaisuja 2/2000. Helsinki.
- Turnbull, Sarah. 2016. "Stuck in the middle": Waiting and uncertainty in immigration detention." *Time & Society* 25:1, 61–79.
- Wilsher, Daniel. 2012. *Immigration Detention: Law, History, Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.